

AHSÂÎ, Ebû Bekir (أبو بكر الأحسائي)

Ebû Bekir b. Muhammed
b. Ömer el-Mollâ el-Ahsâî el-Hanefî
(ö. 1270/1853)

Hanefî âlimi.

1198'de (1784) Ahsâ'da doğdu. Fıkıh, hadis ve akaid ilimlerinde birçok âlim yetiştiren Molla ailesine mensuptur. Büyük dedelerinden Şeyh Ali, X. (XVI.) yüzyılın ortalarında Gaziantep'ten Suudi Arabistan'ın doğu kesimindeki Ahsâ şehrine göç etmiştir. Küçük yaşta babasını kaybeden Ahsâî on yaşında iken hıfzını tamamladı. Amcaları Abdurrahman ve Ahmed başta olmak üzere Ahsâ ulemâsından ders aldı. Amcaları ile Ebû Bekir Hüseyin b. Ganâm el-Ahsâî'den fıkıh ve nahiv, Abdullah b. Ahmed el-Ca'ferî'den nahiv ve ferâiz okudu, ayrıca Ahsâ'ya gelen âlimlerden faydalandı. Hacca gittiğinde Mescid-i Nebvî müderrisi Seyyid Muhammed b. Ahmed el-Atûşî el-Mâlikî, Abdullah b. Sâlim el-Basrî el-Mekki ve Seyyid Yâsin el-Mekki el-Merginî gibi âlimlerin derslerine katıldı. Şeyh Hüseyin b. Ahmed ed-Devserî el-Basrî'den ahlâk ilmi ve tasavvuf okudu. Daha sonra öğretim faaliyetine başladı, kısa sürede aklî ve naklî ilimlerde adını duyurdu. Öğrencileri arasında Abdullah

b. Abdurrahman b. Muhammed Saîd b. Umeyr, Saîd b. Abdüllatif b. Muhammed Saîd b. Umeyr, Abdullah b. Muhammed b. Abdüllatif, Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Osman, Ömer b. Ahmed b. Abdullah b. Umeyr gibi isimler bulunmaktadır. İdarecilerin ve halkın saygı duyduğu bir âlim olan Ahsâî zâhidane bir hayat sürdü, ilim, irşad ve telif'le meşgul oldu, birçok defa hacca gitti. 1223'teki (1809) hacı sırasında bir müddet Medine'de, 1248'de (1833) hacca gittiğinde ise bir sonraki hac zamanına kadar Haremeyn'de ikamet etti. Son hacı sırasında (1269/1853) Mekke'de hastalandı ve 29 Safer 1270'te (1 Aralık 1853) burada vefat etti, Cennetü'l-muallâ'ya defnedildi. Oğlu Abdullah b. Ebû Bekir, babasının hayatını anlattığı *Buğyetü's-sâ'ilin 'an tercemeti hâtimeti'l-müte'aḥḥirîn* adlı bir eser kaleme almıştır (bk. bibl.).

Eserleri: *Vesiletü'r-rıḍvân bi-ḥatmi'l-Kur'ân* (Kahire 1402/1982); *Câmi'ü te-fâsiri'l-aḥlâm: Tenbîhü'l-efhâm bi-te-vîli'l-aḥlâm* (nşr. İbrâhim b. Abdullah el-Hâzîmî, Katar 1408/1988; Riyad 1427/2006); *Du'â'ü ḥatmi'l-Kur'âni'l-'azîm* (nşr. Züheyr Şefik el-Kelbî, Beyrut 1412/1991); *İḳdû'l-le'âli bi-şerhi Bed'i'l-emâli* (nşr. Âsım Cum'a el-Kiyâlî, Beyrut 1421/2000); *Hâdi'l-enâm ilâ dâri's-selâm* (nşr. Yahyâ b. Muhammed b. Ebû

Bekir el-Molla, Riyad 1422/2001; İbn Kayyim el-Cevziyye'nin cennetin halen mevcudiyeti ve mahiyeti hakkında bilgi vermek için kaleme aldığı *Hâdi'l-ervâḥ ilâ bilâdi'l-efrâḥ* adlı eserinin telhisidir); *Aḥkâmü'l-menâsik* (nşr. Yahyâ b. Muhammed b. Ebû Bekir el-Molla, Dımaşk 1422/2001); *Minhâcü'r-râḡib ilâ ithâti't-tâlib* (nşr. Yahyâ b. Muhammed b. Ebû Bekir el-Molla, Dımaşk 1423/2002; Beyrut 1424/2003; Hanefî fıkıhına dair bir eserdir); *Zevâhirü'l-ḳalâ'id 'alâ mühimmâti'l-ḳavâ'id* (nşr. Yahyâ b. Muhammed b. Ebû Bekir el-Molla, Dımaşk 1423/2002; Beyrut 1434/2013; Ahsâî, Zeynüddin İbn Nüceym'in *el-Eşbâḥ ve'n-nezâ'ir*'inin bir kısmını ihtisar etmiş, daha sonra bu ihtisarına ta'lik ve şerh yazmıştır); *Hidâyetü'l-muḥtezi bi-şerhi Şemâ'ili't-Tirmizî* (nşr. Yahyâ b. Muhammed b. Ebû Bekir el-Molla, Ahsâ 1424/2003; Muhammed Abdürraûf el-Münâvî'nin *Şerḥu's-Şemâ'ili'n-nebeviyye ve'l-ḥaşâ'iş-i'l-Muḥammediyye* adlı kitabının özeti olup Ahsâî esere Ali el-Kârî'nin *Cem'u'l-vesâ'il fi şerhi's-Şemâ'il*'inden faydalanarak birtakim ilâvelerde bulunmuştur); *Tuḥfetü't-tullâb* (nşr. Yahyâ b. Muhammed b. Ebû Bekir el-Molla, Ahsâ 1424/2003; Hanefî fıkıhına dair *el-Hâmilîyye* adlı manzumenin ihtisarıdır); *Sirâcü'z-ẓulem bi-şerhi Telḥişi'l-Ḥikem* (nşr. Yahyâ b. Muhammed b. Ebû Bekir el-Molla, Amman 1432/2011; Ahsâî, İbn Atâullah el-İskenderî'nin *el-Ḥikemü'l-'Aḫâ'iyye*'sini önce telhis ederek yeniden düzenlemiş, daha sonra üzerine bu şerhi yazmış, şerhte İbn Abbâd er-Rundî'nin *Ḡayşü'l-mevâhibi'l-'aliyye fi şerhi'l-Ḥikemi'l-'Aḫâ'iyye* ve Kuşâşî'nin *el-Kelimetü'l-vüştâ fi şerhi Ḥikemi İbn 'Aḫâ'* adlı şerhleri yanında Muhammed b. Ahmed el-Ehdel ve Ali el-Hicâzî'ye ait *el-Ḥikem* şerhlerini de özetlemiştir); *Tuḥfetü'l-mübtedî fi'l-vuḍû'* ve *ş-şalât* (nşr. Yahyâ b. Muhammed b. Ebû Bekir el-Molla, Beyrut 1434/2013); *en-Nürü'l-vehhâc fi ḳışṣati'l-isrâ ve'l-mi'râc* (nşr. İbrâhim Muhammed Ubeyd, Kahire, ts. [Matbaatü Muhammed Âtîf]); *el-Ezhârü'n-naḳire bi-telḥişi Kitâbi't-Tebsıra (et-Tezkire)* (Suudi Arabistan Melik Abdülazîz Genel Ktp., nr. 4127; Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî'ye ait eserin telhisidir; müellif bu çalışmayı ikinci defa *Ḳurretü'l-'uyûni'l-mübşıra bi-telḥişi Kitâbi't-Tebsıra* adıyla özetlemiştir, Kahire 1381; Dımaşk, ts. [Menşüretü'l-mektebi'l-İslâmî]); *ez-Zehrü'l-'âḫır bi-telḥişi Şaydi'l-ḫâṭır* (Mektebetü Cîamiati Melik Faysal, nr. 136; yine İbnü'l-Cevzî'ye ait eserin telhisidir); *Meslekü's-siḳât*

Ebû Bekir el-Ahsâî'nin *en-Neşrü'l-verdî* adlı eserinin ilk ve son sayfaları (Berlin Devlet Ktp., nr. 2378)

fi nuşûşi's-sıfât (nşr. Ömer b. Muhammed eş-Şihlî, Kahire 1431/2010; Ahmed b. Hanbel'in müteşâbih âyetlere dair görüşlerini içeren küçük hacimli bir eserdir); *en-Neşrû'l-verdî bi-ahbâri Mevlânâ eş-Şeyh Hâlid en-Nakşbendî el-Kürdî* (Berlin Devlet Ktp., nr. 2378; İbn Sened el-Basrî'ye ait *Aşfe'l-mevârid min selsâli ahhâri [ahvâli]'l-İlmâm Hâlid* adlı eserini telhisidir). Diğer eserleri de şunlardır: *Şerhu'l-Erba'ine'n-Nevevî* (İbn Receb el-Hanbelî'nin Nevevî'ye ait *el-Erba'in*'deki hadisleri elliye tamamlayarak yazdığı *Câmî'u'l-ʿulûm ve'l-hikem fi şerhi hamsine hadîşen min cevâmî'i'l-kilem* adlı şerhin telhisidir); *Hulâşatü'l-Letâ'if fimâ li-mevâsimi'l-ʿâm mine'l-vezâ'if* (yine İbn Receb el-Hanbelî'nin muharremden başlayarak her ayın önemli günlerinde yapılması farz veya müstehap olan ibadetlerle zikirleri ihtiva eden *Letâ'ifü'l-ma'ârif fimâ li-mevâsimi'l-ʿâm mine'l-vezâ'if* adlı eserinin telhisidir); *Minhâcü's-sâlik* (müellif, kendisinin İslâm ahkâm ve ahlâkına dair bu manzum eseri üzerine *el-Mesâlik ilâ Minhâci's-sâlik* adıyla bir şerh yazmıştır); *İrşâdü'l-kâri li-Şahîhi'l-Buhârî* (Kastallânî'ye ait eserin "Kitâbü'l-Edeb" başlığından "el-Hazr 'ani'l-ğaçâb" adlı babına kadar yazılan telhisidir); *Nuḥbetü'l-İ'tikâd* (Ahsâî bu eserini *Menhecü'r-reşâd [Münci'r-reşâd]* adıyla şerhetmiştir); *Buḡyetü'l-vâ'iz fi'l-hikâyât ve'l-mevâ'iz* (yetmiş beş bölümden oluşan ve her bölümde bir hutbe, hadis, iki öğüt ve iki hikâyenin yanı sıra konuya uygun şiirlere yer verilen, bölümleri dua ile biten bir çalışmadır); *Tuḥfetü'l-aḫyâr bi-muḫtaşari'l-Ezkâr* (Nevevî'ye ait eserin telhisidir); *Ravzatü'n-nevâzır ve'l-elbâb bi-zikri a'yânî's-şahâbeti'l-encâb* (İbn Abdülber en-Nemerî'nin *el-İstî'âb fi ma'rifeti'l-aşhâb* adlı eserinin telhisidir); *İthfâfü'n-nevâzır bi-muḫtaşari'z-Zevâcir* (İbn Hacer el-Heytemî'nin *ez-Zevâcir 'an iktirâfi'l-kebâ'ir* adlı eserinin telhisidir); *Menhelü's-şafâ fi-şemâ'ili'l-Muştafâ* (Hz. Peygamber'den nakledilen ibadet, ibâhât ve muâmelâta dair rivayetleri ihtiva eder); *Hulâşatü'l-İktifâ' fi sîreti'l-Muştafâ ve's-selâseti'l-hulefâ'* (Kelâî'nin *el-İktifâ' fi meğâzi Resûlillâh ve's-selâseti'l-hulefâ'* adlı eserinin telhisidir); *Müz'icü'l-elbâb ilâ sebîli'l-incâb; Cevâhirü'l-mesâ'il* (Ahsâî bu eserinin üzerine bir şerh yazmaya başlamışsa da tamamlayamamıştır); *Vesîletü'l-taleb* (Hanefî fikhına dair küçük hacimli bir eserdir). Ayrıca tıp alanında *er-Raḫme fi't-ḫub ve'l-hikme* ile (Melik Suûd Ktp.,

nr. 80) *Tezkiretü's-Süveydî* adlı eserleri de telhis eden Ahsâî'nin bazı fetvalarına Abdülazîz b. Ahmed el-Usfûr, Ahsâ ulemâsının fetvalarına dair eserinde yer vermiştir (*Fetâvâ*, II, 529-550, 628-630; Ahsâî'ye ait eserlerin bir listesi için bk. Abdüssettâr b. Abdülvehhâb ed-Dihlevî, III, 2025-2029). Ahsâî'nin, Şeyh Muhammed b. Mübârek ve Abdullah b. Ahmed'e reddiye mahiyetinde bazı kasideler yazdığı, dönemin âlimleriyle manzum olarak mektuplaştığı da kaydedilir (kasidelerine örnek için bk. Abdülfettâh Muhammed el-Hulv, s. 90-96).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Bekir el-Ahsâî, *Zevâhirü'l-ḳalâ'id 'alâ mü-himmâti'l-ḳavâ'id* (nşr. Yahyâ b. Muhammed b. Ebû Bekir), Dimaşk 1423/2002, neşreden giriş, s. 17-20; Abdullah b. Ebû Bekir b. Muhammed, *Buḡyetü's-sâ'ilin 'an tercemeti ḫâtimeti'l-müte'ahhîrin*, Bombay 1304; Abdüssettâr b. Abdülvehhâb ed-Dihlevî, *Feyzü'l-meliki'l-vehhâbi'l-müte'âli bi-enbâ'i evâ'ili'l-ḳarni's-sâlis 'aşer ve'l-tevâli* (nşr. Abdülmelik b. Abdullah b. Dehîş), Mekke 1429/2008, III, 2023-2030; Abdülfettâh Muhammed el-Hulv, *Şu'arâ'ü Hecer*, Riyad 1401/1981, s. 87-96; Zirikî, *el-A'âm* (Fethullah), II, 70; Ömer Rızâ Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, Beyrut 1414/1993, I, 446; Muhammed b. Abdullah Âlî Abdülkâdir, *Tuḥfetü'l-müstefid bi-târîhi'l-Ahsâ' fi'l-ḳadim ve'l-cedid*, Riyad 1420/1999, II, 636-639; Abdülazîz b. Ahmed el-Usfûr, *Fetâvâ 'ulemâ'i'l-Ahsâ' ve mesâ'ilühüm*, Beyrut 1422/2001, II, 529-550, 628-630; Ahmed b. Ali Âlî Mübârek, "Ulemâ'ü'l-Ahsâ' ve mekânâtühümü'l-ilmîyye ve'l-edebîyye", *Mecelletü'l-Arab*, V-VI/17, Riyad 1407/1987, s. 371, 375-377.

NAGİHAN YANAR

AHTER

(أختر)

1876-1896 yıllarında
İstanbul'da yayımlanan
ilk önemli Farsça gazete.

İstanbul'daki İran büyükelçisi Muhsin Han Muinülmülk'ün teşviki ve desteğiyle ilk sayısı 16 Zilhicce 1292 (13 Ocak 1876) Perşembe günü çıktı. Gazetenin idarehanesi Büyük Vâlide Hanı'nda idi. Daha çok siyasal ve sosyal ağırlıklı bir yayın çizgisine sahip olan *Ahter*'de haber ve yazıların genel konusu İran ve İranlılar'ın faaliyetleriyle ilgilidir. Gazete ilk dönemde cuma ve pazar hariç her gün, daha sonra cumartesi ve çarşamba olmak üzere haftada iki gün, son yıllara doğru ise haftada bir gün yayımlanabildi. Başlangıçta editörlüğünü Muhammed Tâhir Tebrîzî'nin yaptığı gazete, siyasal kimliğine paralel olarak meşrutiyetle birlikte İslâm dünyasında tartışılmaya başlanan anayasal düzenin yararlarına dair neşirleriyle İran

kamuoyunu bilgilendiren ülke dışındaki ilk Farsça gazete olma özelliğini taşıır.

Ahter, ekonomik imkânsızlıklar yüzünden altmışıncı sayıdan sonra yayınına durdurmak zorunda kaldı. Yaklaşık on ay süren bu durum Osmanlı saray çevrelerinin araya girmesiyle çözülmeye çalışıldı. Bâbüali hükûmeti, böyle önemli bir gazeteyi Osmanlı matbuatının bir parçası olarak gördüğünden ona destek verdi. II. Abdülhamid'in teşvik ve yardımıyla *Ahter* 28 Muharrem 1294'te (12 Şubat 1877) ikinci yayın dönemine başladı. Sultan, çeşitli devlet dairelerinde dergiye elli beş abone yaptırdı. Malî sıkıntıyı atlatan gazete daha etkili bir yayın çizgisi sürdürdü. Zamanla gazete merkezinin özellikle İran kökenli aydınların görüşüp konuştuğu bir yer olması *Ahter*'in etkisinin artmasında önemli rol oynadı. Gazete kısa bir süre sonra İran, Kafkasya, Hindistan, Irak ve Farsça konuşulan diğer bölgelere de yayıldı.

Yayınının üçüncü yılında II. Abdülhamid'in meşrutiyeti ilân fermanı gazetede Farsça'ya çevrilerek yayımlandı. *Ahter* böylece, İslâm coğrafyasında türünün ilk örneklerinden sayılan bu anayasanın savunucusu olarak yeni siyasal sistemin İran kamuoyunda sözcülüğünü yapmış oldu. 1876 Osmanlı Kânûn-ı Esâsî'si'ni -1906 İran meşrutiyetinden otuz yıl önce- yayımlayan *Ahter*, İran'da ve diğer yerlerdeki Farsça okuyucuları için sadece Osmanlılar'daki siyasî gelişmeleri değil Avrupa basınından yaptığı iktibaslarla oradaki parlamenter sistemle ilgili birçok haberi sütunlarına taşıdı. İran'da meşrutiyet düşüncesinin ilk defa ortaya konmasında önemli rolü olan *Ahter*, İstanbul'daki siyasal ortamı İran kamuoyuna aktarmada başarılı oldu. İngiliz şarkiyatçısı Edward Browne, gazetenin İran'da meclis ve toplantılarda yapılan tartışmalarda gündemi belirlediğini, şöhretinin Farsça konuşan halkların bulunduğu geniş bir bölgeye yayıldığını, bu gazeteyi düzenli olarak okuyanların "Ahterî-mezheb" diye nitelendirildiğini söyler (*The Press and Poetry of Modern Persia*, s. 17-18). Cemâleddîn-i Efgânî, Mirza Melkum Han, Şeyh Ahmed Rûhî, Mirza Hüseyin Habîrülmülk, Mirza Habîb İsfahânî, Tâlibof Tebrîzî, Fethullah Han (Ebû Nasr-ı Şeybânî), Muhammed Ali Han Kâşânî ve Mirza Yûsuf Han Müsteşârüddele gibi İranlı birçok fikir ve devlet adamı gerek yazıları gerekse mânevî destekleriyle gazete etrafında yer aldılar.

Ahter'de sadece siyasal ve sosyal konular değil edebî ve sanat içerikli makale ve